

arkivrapport

- till.** Länsstyrelsen i Södermanlands län
att; Agneta Scharp
611 86 Nyköping
- från.** Sörmlands museum, Peter Berg
- datum.** 2015-01-29
- ang.** **förenklad rapport rörande arkeologisk förundersökning inom fornlämning, Nyköping 231:1 (stadslager) samt fornlämning 64:1 (Nyköpingshus), Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län.**

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-5417-2014) har Sörmlands museum utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning inom ovan rubricerade fornlämningar. Schaktningsövervakningen genomfördes under perioden 4 – 6 november år 2014. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Peter Berg, verksam som arkeolog vid Sörmlands museum.

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes med anledning av att Statens fastighetsverk ansökt om tillstånd att få gräva två provgropar i kanontornet i den nordöstra delen av Nyköpingshus. Motivet till markingreppet är att det har uppmärksammats allvarliga sprickbildningar i murverket till den aktuella byggnaden. Provgroparna måste därför tas upp för att ge bättre kunskap om grundmurens beskaffenhet i tornet innan restaureringsåtgärder kan vidtas. I samma syfte utfördes det år 2010 arkeologiska insatser längs murens utsida (Norberg 2010). På grund av att den arkeologiska insatsen måste planeras efter hand beslutade länsstyrelsen att en förundersökning skulle genomföras på löpande räkning. Ansvarig för kostnaden var Statens fastighetsverk.

Det aktuella området är beläget i den nordöstra delen av Nyköpingshus (se bilaga 1 & 2). Tidigare undersökningar i området har visat på såväl ytligt liggande kulturlager som anläggningar och länsstyrelsen tillmäter eventuella lämningar ett högt vetenskapligt värde.

Målsättning och syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att utifrån en analys av grävningens resultaten värdera kulturlager och/eller lämningar inom det berörda området. Om rikligt med fynd framkom skulle länsstyrelsen kontaktas för en ny bedömning.

Genomförande

Den arkeologiska undersökningen utfördes parallellt med att schakten grävdes med grävmaskin av beställaren och arbetet övervakades av en arkeolog. Inget av schakten grävdes till orörd marknivå. Schakten beskrevs i text och arbetet fotodokumenterades kontinuerligt. Schakten dokumenterades skalenligt på planritning och i den ena gjordes även en profiluppmätning (se bilaga 3) Fynd samlades in och ett kolprov togs för ¹⁴C -analys.

Resultat

Schakt 1 var cirka 2X1,5 meter stort och 1,50 meter djupt (se bilaga 3). Innehållet i schaktet bestod till stor del av utfyllnad i form 0,20-0,60 meter stora stenar. Mellan stenarna fanns lösa massor (omrörda kulturlager) av brun silt och grus med inblandning av småsten, tegelkross och djurben. I schaktet påträffades ett fåtal skärvor av yngre rödgodskeramik (F1 & 3) vidare påträffades en krok (F2) av kopparlegering som utgör ett så kallat hankfäste, vilket sannolikt har suttit på en gryta. Fyndkontexten talar för att hankfästet troligen är från 1600-talet eller något senare. Formen känns igen redan från medeltiden och finns representerad i fyndmaterialet från Eketorps fästning på Öland. Dessa var dock tillverkade av järn (Borg 1998). I schaktet påträffades inga intakta kulturlager.

Schakt 2 var cirka 2x1,5 meter stort och 2 meter djupt (se bilaga 3). I schakt 2 påträffades intakta kulturlager 0,20 meter under den nuvarande golvnivån. Dessa utgjordes av ett 0,10 – 0,20 meter tjockt sot- och kollager som överlagrades av ett 0,10 – 0,15 meter tjockt lager bestående av kalk grus och småsten. I lagret påträffades även ett antal delvis fragmenterade tegelstenar. Det bör understrykas att dessa lager var begränsade till den nordvästra delen av schaktet och i huvudsak kunde identifieras med hjälp av sektionen. Sot- och kollagret har troligen avsatts på platsen i samband med en brand och kalklagret och tegelstenarna utgörs av en raseringslagring som uppkommit i samband med denna. Det översta lagret i schakten bestod av utfyllnad i form av lösa massor av silt och grus med inblandning av 0,10–0,30 meter stora stenar, tegelfragment och ben. För övrigt bestod fyllningen i schaktet av utfyllnadsmassor (omrörda kulturlager) i form av brun silt med inblandning av 0,20-0,50 meter stora stenar, tegelkross, kalk, kol och djurben. Mot botten av schaktet övergick fyllningen till att bestå av allt renare silt med en gråare ton. Mellan stenarna i muren nordost om schaktet (0,80 under dagens golvnivå) påträffades två yngre rödgodsskärvor. Dessa kan komma från utfyllnadsmaterialet men kan även ha hamnat där när tornet byggdes och dateras då till slutet av 1500-talet. I utfyllnadsmaterialet påträffades även en tegelsten (F6) med tassavtryck från en stor hund (se bilaga 4, fig 3).

Resultatet från förundersökningen visar att marken i den undersökta ytan till stor del upptas av omrörda utfyllnadsmassor, men det finns bevarade kulturlager i form av brand- och raseringslagring. Inga daterande fynd påträffades dock här. Fynden som påträffades i utfyllnadsmassorna bedöms vara från 1600-talet eller något senare. Detta med undantag för de två yngre rödgodsskärvorna som påträffades mellan stenarna i muren norr om schakt 2 som kan vara från slutet av 1500-talet, det vill säga då tornet uppfördes. Djurbenen är obrända och utgörs med stor sannolikhet av matavfall.

Ett ¹⁴C-prov från brandlagret i schakt 2 gav en datering mellan 1680 och 1939. Brandlagret kan ha avsatts i samband med ryssarnas härjningar år 1719 då nästan hela staden brann ner (Schnell 1963). Det bör dock påpekas att lagret även kan komma från en tidigare okänd lokal brand.

Bilagor

Bilaga 1. Utdrag ur Nyköpings primärkarta med kvartersnamn inom Nyköping 231:1 (stadsområde) med det aktuella undersökningsområdet markerat. Skala 1:4000.

Bilaga 2 Utdrag ur Nyköpings primärkarta med det aktuella undersökningsområdet markerat. Skala 1:2000.

Bilaga 3. Utdrag ur Nyköpings primärkarta, med utsnitt från planritning uppmätt av Herman Norgren år 1922, i samband med att Sven T. Kjellbergs undersökningar avslutades (Kjellberg 1923, bild 1, s. 168). Skala 1:200.

Bilaga 4. Fotografier.

Bilaga 5. Sektionsritning.

Bilaga 6. Fyndregister.

Bilaga 7. Resultat av ¹⁴C-analys.

Referenser

Borg, Kaj (red.) 1998. *Eketorp: fortification and settlement on Öland/Sweden. Artefakterna.* Stockholm.

Schnell, Ivar. 1963. *Nyköpings historia.* Södermanlands hembygds- och museiförbund. Nyköping.

Kjellberg, Sven T. 1923. Nyköpingshus och residenset. I: *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början. Södermanland och Nerike.* Ny följd. Stockholm.

Norberg, Lars 2010. *Kanonrondellen.* Nyare tid. Fornlämning Nyköping 231:1, Nyköpingshus, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2010:06.* Nyköping.

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.

Administrativa uppgifter

Södermanlands museums dnr: KN-SLM14-199

Länsstyrelsens dnr: 431-5417-2014

Tid för undersökningen: 4– 6 november år 2014

Personal: Peter Berg

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige 9H2d. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1: 10 000.

X6513807 Y616440

Koordinatsystem: SWEREF99TM

Höjdsystem: RH2000

Undersökt yta: Ca 8 m²

Dokumentationsmaterialet förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Fynd med nr 1-6 förvaras vid Sörmlands museum i väntan på fyndfördelning.